

Василь Шукшин

ТОЧКА ЗОРУ

Повість-казка

За долами, за горами жило-було двоє юнаків — Песиміст і Оптиміст. Жили вони по сусідству і знай сперечались. Песиміст казав: «Усе в житті кепсько, вульгарно, нецікаво». Оптимістові, навпаки, все надзвичайно подобалось. «Життя — це лиш поривання вперед, це наче стометрівка, — любив казати він. І додавав: — Я, можливо, повторю загальновідомі істини, та в тім-то й річ, що я не задумуюсь над тим, як треба міркувати про життя, — воно переповнює мене всього, й мені застається тільки співати». І він часто співав. А Песиміст недобре якось сміявся: «Ка-ка-ка!» — «під Мефістофеля».

— Ви, такі, не знаєте, що таке життя! — голосно кричав Оптиміст. — І ми вас, таких, попереджаємо!..

— Ні, це ви не знаєте, що таке життя! — теж кричав Песиміст. — А ми знаємо. Наша туга виправдана.

— Ти неправий, Алику!

— Ка-ка-ка! — гірко сміявся Алик, Песиміст.

От якось сперечалися вони, сперечались, мало не побились, але знову не дійшли ніякої згоди. Тоді Оптиміст каже:

— Я знаю одного чарівника. Ходімо до нього, він розсудить нас.

— Я знаю, чому ви прийшли до мене, — сказав Чарівник. — Я допоможу вам. Та спершу ви мені — кожен — покажіть життя таким, яким ви його бачите. Тільки тоді я зможу розв'язати вашу суперечку.

— Я згоден! — дзвінко вигукнув Оптиміст.

— Із задоволенням, — сказав Песиміст. — Я вам його покажу. О, я вам його покажу!

— Бачите цей дім? — спитав Чарівник, скривившись від такої надмірної впевненості Песиміста.

— Бачимо!

— Там живе дівчина. Вечері її прийдуть сватати. Я хочу, щоб кожен із вас показав цю подію в її житті так, як він бачить. Гаразд? — І Чарівник неголосно засміявся.

Сказано як зав'язано. Ввечері вони втрюх прийшли до дівочого житла й сіли навпроти, на лавочці. Чарівник поглянув на годинник.

— Вже час. Хто перший?

— Я! — сказав Песиміст. Його дуже вже брала нетерплячка.

Чарівник дав Песимістові чарівну гілочку і звелів:

— Поведи цією гілочкою й скажи:

«Не ховайтесь, відчиніться,
Не соромтесь, покажіться».

Гілочко, гілочко, покажи мені людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, ім'ярек, бачу».

Песиміст узяв гілочку, повів нею і сказав:

«Не ховайтесь, відчиніться,
Не соромтесь, покажіться».

Гілочко, гілочко, покажи мені людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, Алик, бачу».

Тільки він так сказав, стіни житла Нареченої з тріском розкололися. І видно стало: брудна кімната; сім'я Нареченої — сама Наречена, її Мати, Батько й Дід сидять за столом, вечеряють.

Мати Нареченої нахилилась до вуха свекора й сказала:

— Ну й мастак ти пожерти, папашо!

Дід скривився, перепитав:

— Га?

— Іси, кажу, багато, куди до біса!

Старий образився, відсунув тарілку.

За нього заступився син, Батько Нареченої:

— Об'їв він тебе? — крикнув він на жінку.

— А що я таке сказала? — в свою чергу розгнівалась Мати Нареченої. — Хай їсть. Треба тільки міру знати.

Наречена крикнула на вухо Дідові:

— Рубай, дідуню!

Старий присунув тарілку й став похапцем сьорбати.

У цей час по вулиці, простуючи до житла Нареченої, пройшла група людей — родина Жениха: сам Жених, його Мати, Батько. Й з ними ще хтось — Незрозуміло хто.

— А ту кімнату я однаково перегороджу, й ми там житимемо! — кричав Жених.

— А дулю під носа хочеш? — спитав батько.

— А я кажу: буду!
— А я кажу: ні!
— А я кажу: буду!
— А я кажу: ні!
— А де ж бо він житиме? — спитала чоловіка Мати Жениха. — Інтересний ти теж якийсь.
— Хай де хоче, там і живе, — заявив Батько. — Коли я женився, мені батько теж так сказав: «Як хоч, так і живи».
— Суд розсудить, — із притиском сказав Жених.
— Суд розсудить, — згодився Батько.
Група ввійшла в під'їзд.

А в кімнаті в цей час Мати Нареченої розповідала:
— Ця зараза сьогодні й каже мені на кухні: «Мені, — каже, — хтось гасу підлив у суп». А сама на мене дивиться. Я кажу: «Якщо ти, — кажу, — думаєш, що це я, то ти глибоко помиляєшся, — не з таких. Нас, — кажу, — дев'ятеро душ у сім'ї росло, і всі в люди вибилися, а ти, кажу, одного...»

— Мамашо, а я бачила, — сказала Наречена.
Дід тихенько засміявся.
— Що ти бачила? — суворо спитала Мати.
— Як ти гас підливала.
Дід знову тихенько засміявся. І всі тихенько засміялись.
Мати Нареченої також хихикнула.
— Я їй хотіла туди мочалку покласти, та пошкодувала мочалки, — зізналась вона.
В двері постукали.
— Кого там іще чорт несе, — пробурчав Батько й пішов відчиняти.

До кімнати ввійшов Жених зі своєю родиною. Привіталися:

— Привіт!
— Здрастуйте!
— Смачного!
— Здрастуйте!

Тільки двоє промовчали: Дід і Незрозуміло хто. Незрозуміло хто став роззиратися по кімнаті.

— Може, вечеряти з нами? — спитала Мати Нареченої.
— Дякуємо, — сказав Батько Жениха. — У нас діло до вас.
— Яке діло? — спитав Батько Нареченої, буцім не розуміючи, у чім, власне, це діло.

Батько Жениха невдоволено подивився на сина, вийшов на середину кімнати й сказав:

— Ну ось, значить: у вас, ми чули, товар залежався, а в нас покупець дурною маятою мучиться... Значить, треба їх обкрутити, і діло в шляпі. Як у вас із житлоплощею?

— Це ви не туди потрапили! — відрізала Мати Нареченої.

— Як? — Батько Жениха подивився на сина, той подав йому знак рукою: «Туди. Вона просто повиламуватись хоче». — Ні, ми туди потрапили. Ми «не туди» ніколи не потрапляємо.

— Може, й туди, але товар у нас не залежався, — пояснила ображеним тоном Мати Нареченої. — У нас у роду цього не було...

Тут не витримала Наречена.

— Мамо, ну чого ти? Так-о, як ця... Це ж обряд такий, — сказала вона.

— А ти мовчи! — прикрикнула на неї Мати. — Підіжми хвіст і мовчи. Без тебе як-небудь порозуміємось.

— Ви свататися, чи що, прийшли? — нетерпляче спитав Батько Нареченої.

— Свататись.

— Так і кажіть, а то крутять тут...

— А ти й не тямий! — в'їдливо сказав Батько Жениха. Незрозуміло хто не звертав ніякої уваги на сватання. Він обдивився кругом, підійшов до старого, запитав:

— Шифоньєр майстрували не самі?

Дід не дочув:

— Га?

— Шифоньєр, кажу, майстрували не самі?

Дід подивився на шифоньєр.

— Ні. Якого дідька я його сам майструватиму?

— А чого це ти до шифоньєра придивляєшся? — спитав Батько Нареченої, підозріливо приглядаючись до незнайомого чоловіка. Той саме уважно обдивлявся тумбочку. На запитання не відповів.

Жених весь час стояв біля дверей. Коли Мати Нареченої сказала дочці: «Підіжми хвіст і мовчи!» — він утупився в неї некліпливими суворими очима. Потім не витримав і сказав:

— Я дико вибачаюсь, та ви, мамашо, теж неправильно висловлюєтесь. — Ви, наприклад, сказали: «Підіжми хвіст». Я не згоден.

Мати Нареченої приємно здивувалася.

— Скажіть, який заступник знайшовся! Вона поки ще моя дочка — як хочу, так і розмовляю з нею. От коли вона стане твоєю жінкою, тоді зможеш мені затикати рот.

Жених не відчув у словах майбутньої тещі доброго ставлення до себе, по-дурному вперся:

— А я не згоден! Треба теж вибирати вислови. Я вам теж можу сказати: «Зачиніть піддувало». Ви теж не згодитесь.

Мати Жениха й Батько Жениха засміялися. Зате Мати Нареченої і Батько Нареченої недобре посуворішали.

— Ні, чому, — сказав Батько Нареченої, — я просто за такі слова в лоб дам разок, і все.

Жених поблажливо посміхнувся, а Наречена хихикнула.

— Папашо, — сказала вона радісно, — адже він перцюорзрядник із боксу. В нього удар — двісті п'ятдесят кеге.

Батько Нареченої прикусив язика.

— А тумбочки теж майстрували не самі? — запитав Невідомо хто в Діда.

— Га?

— Тумбочки, кажу...

Дід поглянув на тумбочки:

— Ні.

— Ну гаразд, — сказав Батько Жениха, — це все пусті балачки. Як у вас із житлоплощею? Тільки не тягніть kota за хвіст.

Тут несподівано вибухнув Дід.

— Це неподобство! — вигукнув він. — До чого тут житлоплоща, коли вони кохають одне одного?

Всі здивувалися.

— Ти що, з глузду зсунувся? — спитав Батько Нареченої. — Чи зірвався з одного місця?

— Прокинувся, — шпигнула Мати Нареченої. — Чого ти лізеш не в своє діло? Твоє місце знаєш де?.. Сказати?

— Я правильно кажу. Спершу треба наречену спитати: згодна вона чи ні. Ти згодна, внучко, за цього дурня?

Жених знову поблажливо всміхнувся. Одначе всі подивились на Наречену.

У цей час як на гріх увійшла Сусідка, підстаркувата дівка. Глипнула очима туди-сюди і вмить утямила, що тут відбувається.

— О, у вас гості? — сказала вона, всміхаючись. — Вибачте, будь ласка, я тільки хотіла праску попросити. Катре, — до Нареченої, — дай мені, будь ласкава, праску.

Катря надумала зіграти на Сусідку, подумала поставити на кухні невеликий нерукотворний пам'ятник собі: надумала вбити Сусідку.

— Я ще не знаю,— сказала вона, знітившись.— Я ще думаю. Взагалі, мені ще рано заміж.

Всі сторопіли. Запала ніякова пауза.

— Так? — спитав Жених.— Може, нам краще розійтись, як у морі кораблям? Щоб без теревенів?..

Знову пауза. Мить важка, огидна.

— Катре,— обізвалася Сусідка.— Я по праску... Вибачте, будьте ласкаві.

Ніхто на неї не звернув уваги. Катрі тим більш було не до праски. Дід звівся, знайшов праску, подав Сусідці. Та виїшла. Незрозуміло хто зупинив Діда й мовив:

— Цікаво, а етажерку...

— Йди до дідька! — розгнівався старий.— Я не столяр! Я машиністом був — ту-ту!.. Зрозумів?

— Чого ви кричите? Я ж не глухий, як дехто тут.

— Ні, я хочу зрозуміти — в якому сенсі треба розуміти: «Мені ще рано заміж»? — спитав Жених.

— Та в такому самому... — Наречена зрозуміла, що зморозила дурницю, розгубилась.

— У якому «в такому самому»?

— Та в такому самому. Й нічого до мене чіплятися.— Вона мало не плакала з відчаю.

— Я все зрозумів,— сказав Жених.— Ходімо, рідня.

— Посмішили людей і ходімо? Так тільки коміки чинять,— сказала Мати Нареченої.

— Я, може, пожартувала,— спробувала врятувати становище Наречена.— Я, може, просто так сказала.

— Нічого собі жарти! — вигукнув Жених.— Я теж можу сказати: «Мені ще рано женитись, я ще не нагулявся». Цікаво, сподобається тобі це? Не сподобається, більш ніж певен.

— Вона не хотіла так сказати,— мовила Мати Нареченої.

— А як вона хотіла сказати?! Я не дурень, як натякає ваш глушман, я розумію, як вона сказала.

— Вона — дівчина й повинна бути скромною,— встряв до неприємної розмови Батько Нареченої.— Мало, що вона згодна! Вона повинна казати, що не згода.

— Я тільки сказала: я подумаю.

— Знаєте!.. — заревів Жених.— Знаємо ми ці коники! Сьогодні — подумаю, а завтра — хихоньки з сусідом. Знаємо ми

де. В мене один друг теж женився: вона його другого ж дня зрадила.

— Ну й ми теж дещо знаємо! — пожвавішала Наречена. — В однієї моєї подружки теж чоловік сказав, що їде у відрадження, а сам жив із нашою спільною знайомою. Вона їх заскочила. Так він набрався нахабства й каже: «А ми, — каже, — нічого, ми, — каже, — листа турецькому султанові пишемо...»

— Теж — комік, — кинула Мати Нареченої.

— А в мене товариш був, — згадав Батько Нареченої, — так що він вчудив: заскочив теж жінку з полюбовником і скинув його з чотирнадцятого поверху.

— Розбився? — поцікавився Незрозуміло хто.

— Полюбовник? Авжеж. Із чотирнадцятого поверху... Спробуй.

— А я оце йду вчора вулицею, — обізвався Батько Жениха, — дивлюсь: чоловік лупцює жінку що є сили. А в самого кулак — як дитяча голівка. Я йому кажу: «Що ж ти робиш? Адже ти можеш їй ребра поламати». А він мені відповідає: «Чим, — каже, — менше жінчину ми любим, тим більше нравимось ми їй». Доцент якийсь...

— У вас санвузол об'єднаний? — спитав Незрозуміло хто в Батька Нареченої.

— Об'єднаний, — відповів той.

— Це кепсько, — сказав Незрозуміло хто.

— Кому як. — Батько Нареченої знову підозріливо подивився на незнайомця. — Тісно, та не слізно, кажуть.

— А сусіди як? Нічого?

— Нічого. Тимошка Соколов тільки бешкетує часто. Ось тут, через стіну, живе. З сокирою бігає, шибки б'є інколи... А вчора, наприклад, приплентався додому в стані зеленого алкоголю. А сім'я, — ну, тобто рідня й знайомі, дивились телевізор. Ну, він теж став дивитись. Подивився трохи й каже: «Таких теслів не буває!» Його попросили привести себе до ладу. А він своє: «Таких теслів не буває! Я, — каже, — сам тесля — знаю! Це все брехня». Зняв чобіт із лівої ноги і вдарив по телевізору.

— Скільки дали? — спитав Незрозуміло хто.

— П'ятнадцять діб. Я сам і відвів його у відділення. Критик ти, — кажу, — а не тесля.

— Який телевізор? — спитав Незрозуміло хто.

— Звичайний телевізор.

— Вони всякі бувають.

— У них «Рекорд» був, — сказала Наречена.

— Найгірший. А ось у вас, я бачу, ніякого телевізора нема.

— Телевізор — це тільки клопіт, — уперто сказав Жених. — У одного мого друга теж телевізор був... Дивились якось із сусідами виставу про любов. Світло, звісно, вимкнули. Ну, один сусід почав мацати жінку друга. Вони, значить, так сиділи: вона попереду, жінка та, а чоловік із сусідами ззаду. Ну, він став її погладжувати. Вона каже: «Це ти, Васю?» — чоловіка її Васею звати. А Вася — ні сном, ні духом. «Що?» — каже. «Нічого, — це вона. — Я, — каже, — думала, це ти».

— Ая-яй, — сказала Мати Нареченої.

— Ловко! — захоплено мовив Батько Нареченої.

— А як на мене, от — чи він є, цей телевізор, чи його немає, — однаково, — сказала Наречена. — Я більше люблю у вікно дивитись.

— Пустощі самі від цих телевізорів, — згодилась Мати Нареченої.

— Ні, інколи можна подивитись, чому ж, — сказав Жених. — Зовсім не дивитися телевізор — це теж відсталість. Але навіщо світло гасити?

— Еге, це вже так, — підтакнула Мати Нареченої. — Світло погасять — тут же, звісно...

— Еге, тут уже тільки тримайся, це точно, — докинув Батько Нареченої.

— При світлі, звісно, можна подивитись, — виправилась Наречена, — я в цьому сенсі й сказала. Я в цьому сенсі нічого не маю проти... В однієї моєї подружки теж телевізор є... Вона, як бачить мене, завжди каже: «Чому ти ніколи на телевізор не приходиш?» Я кажу: «Ні, дивіться вже самі». Вона каже: «Чому? Хоч, — каже, — посміємось». — «Ні, — кажу, — дивіться вже самі». А тому що я знаю, що вони, коли дивляться телевізор, світло завжди гасять.

— «Посміємось!» — обурилась Мати Нареченої. — «Приходь, хоч посміємося!» Почнуть усі сміятися, так ти й не помітиш, як тебе облапають усю. І я завжди своїй дочці казала: «Ніколи не смійся, доню!» Вона подеколи: «Мамо, я в кіно піду». — «А чого, — кажу, — ти там не бачила? Чого? Знову сміятися будете?»

— Ні, інколи можна посміятись, чому ж. Коли комедія якась — будь ласка, смійся. Тому й на афішах пишуть: «Комедія». — Жених потроху нахабнів. — Я сам люблю комедії...

— В здоровому тілі — здоровий дух, — згодився Батько Нареченої. Чим більше нахабнів Жених, тим активніше

запобігали перед ним Наречена, Батько Нареченої, Мати: хоч як крути, а заміж треба.

— А при чім тут тіло? — суворо запитав Жених.

— Я в тому смислі, що я теж кіно поважаю.

— Треба ж вибирати вирази.

— Це правильно, авжеж.

— Взагалі, кіно — це розпуста, — сказав Жених. — Ти ж береш квиток, ти ж не знаєш, хто поруч із тобою сидітиме. Буває так, що сяде якась фіфочка... Від неї парфумами всякими... Тут не те що на екран, тут усякі думки в голову лізуть, хе-хе...

Всі голосно засміялись.

У двері постукали.

— Можна! — сказав Батько Нареченої.

Вийшов літній скромний Громадянин з газетою в руках.

— Що трапалося, сусідоньку? — миролюбно спитав Батько Нареченої.

— Чи не можна тихіше, товариші?

— Чи бачиш, у нас че-пе — дочку заміж віддаємо.

— Я розумію, а все-таки... будь ласка, га?

— Гаразд.

Скромний Громадянин вийшов.

— Хто це? — спитав Незрозуміло хто.

— Та бухгалтерик один... Противний, зараза! Ми тут недавно блощиць морили гасом, ну, звісно, відчинили двері, щоб запах у коридор виходив. Так він навмисне зав'язав голову рушником і ходить із рушником. «Голова, — каже, — болить від вашого гасу».

— «Від вашого гасу...» А сам, напевне, з похмілля мучився, — сердито сказала Мати Нареченої.

— Зловживає? — спитав Незрозуміло хто.

— Та каже, що в нього шлунок вирізано. А сам, напевне, п'є тихенько. Хто тепер не п'є?

— Я сам недавно хильнув із друзками в кафе — ледь додому прителіпався, — весело сказав Батько Нареченої. — Спасибі, хлопці-дружинники допомогли.

— Якщо не бешкетуєте, чому не випити? — докинула своє слово Мати Жениха. — Бувають буйні.

— Ні, він спокійний у нас, — не без похвальби сказала Мати Нареченої.

Батькові Нареченої явно полестило зауваження жінки, розхвастався:

— Я зразу — спати. Інших тягне десь вештатись, а я зразу додому — спати.

— Папаша у нас, як нап'ється, так бере пісенник і співає всі пісні підряд. І всі на один мотив,— сказала Наречена. з любов'ю дивлячись на батька.

Задоволений Батько засміявся:

— Ну, ти вже скажеш, дочко.

— А що, неправда? Мама його лає матом, а він собі співає.

— Хе-хе-хе... Ні, я справді таких не розумію: нап'ється — і ось починає корчити з себе. Правильно, що почали боротьбу з такими. Напився? Йди додому! І ніхто ніколи тобі слова не скаже. Навпаки, будуть за приклад ставити.

— Якщо не бешкетуєте, то чому ж,— знову сказала Мати Жениха й подивилась на свого чоловіка.

— У мене батько-покійник, царство йому небесне, Катрин дідуньо,— згадала Мати Нареченої,— такий був. Душевна людина! Уже ж і пив, господи-батеньку!.. Сам дві півлітри вихиляв. Але щоб він кому-небудь зайве слово сказав чи лайнувся на вулиці — ніколи! Прийде, бувало,— ледве на ногах стоїть, а сам знай усміхається. «Ось і я»,— каже. Любили його всі. Так від запою й помер, бідолаха.

— А я от ніколи не пам'ятаю, що зі мною буває,— сказав Батько Жениха.— Прокинешся ранком і думаєш: «Що ж учора було?»

— Це небезпечно,— авторитетно сказав Батько Нареченої.— Так можна підзалетіти. У нас днями судили одного...

— А з моїм другом теж днями історія трапилась,— озвався Жених.— Пішов він із жінкою в гості до наших спільних знайомих, випили теж, завели радіолу, стали танцювати. А він, друг мій, помічає, що в його жінки чомусь очі блищать. Ну, прикинувся п'яним. Потім — шасть на кухню: а там цілує його жінку наш спільний знайомий. Світло, звісно, вимкнуто.

— Ая-яй! — сказала Мати Нареченої.

— Ловко! — вигукнув Батько Нареченої.

— А він що? — спитав Незрозуміло хто.— Викинув його?

— Хто?

— А чоловік?

— Він їм нічого не сказав.

— !!!

— А коли вони пішли з кухні, він узяв зіпсував їм холодильник і випустив паугу з клітки. Зовсім — у квартиру.

— Ловко!

— Я от не розумію жінок, які танцювати люблять,— мовила Наречена.— Що хорошого? Крутяться, крутяться — дивитися гидко.

— Ні, інколи можна потанцювати, чому ж. А взагалі — це розпуста, я по собі суджу: підеш із якоюсь фіфочкою, а від неї парфумами всякими... Хе-хе...

Всі знову голосно засміялись.

У двері постукали.

— Можна! — сказав Батько Нареченої.

Ввійшов літній чоловік із газетою.

— Товариші, чи не можна тихіше?

— Знаєте що! — вибухнула Мати Нареченої.— Йдіть краще похмеліться! Вештаються тут алкоголіки всякі!

Громадянин витріщив на неї очі.

— Ви що, збожеволіли?

На Громадянина посунув Батько Нареченої.

— Як ти сказав? Я не зовсім розчув. Ну, повтори ще...

Жених зупинив його й чемно сказав скромному Громадянину:

— Товаришу, я вас зараз покалічу. От сюди дістану разок... Оп!.. — Він зробив випад, лякаючи Громадянина.

Громадянин вибіг із кімнати. Всі знову засміялись.

— Ось так і треба з ними,— сказала Мати Нареченої.

— Ох і знахабнів народ,— обурився Батько Нареченої.— Це ж — не пройдеш вулицею, щоб тобі щось не віддали. Мені на днях усі руки віддали.

Незрозуміло хто запитливо втупився в Батька Нареченої.

— А я якось іду вулицею,— обізвався Батько Жениха,— до мене підходять двоє. «Давай,— кажуть,— на трьох». Я кажу: «У мене грошей нема». Так один мені сунув ось сюди кулаком і каже: «Зазнався, сука».

— У таких випадках треба зразу ось сюди бити,— сказав Жених. Підійшов до батька, показав — під груди! — Ось так — р-раз!..

— Ой!

— У нас недавно okazія трапилась: приходимо з другом у парк...

— Одну хвилинку, я переб'ю,— сказав Незрозуміло хто.— Я не дотумкав, як це вам руки віддали?

Батько Нареченої оглушливо засміявся. І всі, хто був у кімнаті, оглушливо засміялись і подивилися на Незрозуміло кого, як на дурника.

— А ось так!— вигукнув Батько Нареченої, став навкарачки й пішов по кімнаті.— Йдіть до мене.

Незрозуміло хто стояв на місці.

— Ну йди, йди,— підштовхнув його Жених.

Незрозуміло хто наблизився до Батька Нареченої.

— Ось я йду додому,— пояснював Батько Нареченої, стоячи навкарачки.— Так. А ти — перехожий... Йди повз мене. Йди!

— Навіщо?

— Та йди, не бійся!

Незрозуміло хто пішов повз нього

— Йдеш, так? — спитав Батько Нареченої.

— Йду.

— Тепер наступай мені на руку... Ну, наступай!

— А-а! — нарешті втямив Незрозуміло хто.

Всі знову засміялись. Батько Нареченої звівся, обтрусив коліна.

— Ось так і віддавляють руки, хлопче,— сказав він, поблажливо всміхаючись.

— Ну, приходите ви, значить, із другом у парк? — нагадала Наречена Женихові, заздалегідь усміхаючись.

— Ну, приходимо ми, значить, у парк, друг і каже мені: «Тут,— каже,— один тип є, він у мене дівчину відбив. Ходімо,— каже,— побалакаємо з ним як, желтьмени». Я йому як дав ось сюди, він двадцять сім хвилин у нокауті був.

— Ловко!

— Я тільки не зрозуміла, хто в нокауті лежав: ваш друг чи той тип? — спитала Мати Нареченої.

— Та той тип, звісно,— вигукнула Наречена.— Мама теж скаже...

— Тип,— підтвердив Жених.— Я йому в печінку дав.

— Одну хвилинку, я переб'ю: яка у вас квартплата виходить? — спитав Незрозуміло хто.

— П'ять із копійками,— відповів Батько Нареченої.

— Продовжуйте.

Але тут обізвався Батько Жениха.

— Ну, а як ми розв'яжемо наше діло? — спитав він усіх.

— Ні, я ж ясно сказав: нічого не вийде,— мовив Жених.— Ми розійдемося, як у морі кораблі.

Хвилин зо три всі мовчали, дивились на Жениха.

— Я не люблю марно ляснати точити,— пояснив той.— Я ж уже сказав: «Знаємо ми ці коники».

Дід тихенько засміявся.

— Паскудник! — голосно сказала Наречена й заплакала. Батько Нареченої, теж мало не плачучи від образи й кривди, пішов знімати рушницю.

— Ти боксер, так? Ти боксер? — Зняв рушницю, звів курок. — А я вас тоді дуплетом...

Першою, зверескнувши, кинулася з кімнати Мати Жениха, за нею — Батько Жениха. Потім вискочив Жених. Незрозуміло хто лишився і, не звертаючи уваги на гармидер, став міряти кроками кімнату — рахував метраж.

— А тобі що тут треба?! — загорлав Батько Нареченої. — Ти хто такий?

— Я квартирант їхній, Лизунов Євген Єлизарович, — спокійно пояснив Незрозуміло хто. — Як ви на те, коли ми поверемося з вашою дочкою?

Наречена непристойно роззявила рота. Мати Нареченої щипнула себе за руку. Батько Нареченої чомусь подивився в дуло рушниці й почепив рушницю на стіну.

— Чорт його зна, — сказав він. — Я чомусь нічого не розумію...

— Що ти не розумієш?! — напалася на нього жінка. — Що тут незрозумілого, скажи, будь ласка? Зовсім уже здурів?..

Лизунов засміявся:

— Це, знаєте, буває. По-науковому — перша стадія.

— Затули рот, — тихо сказала мати дочці. Потім звернулася з усмішкою до Лизунова: — А тонко ви підїхали!.. Просто навіть дивно!

Лизунов скинув піджак, акуратно повісив його на спинці стільця, став закасувати рукава.

— Життя, мамашо, складна штука. Вибачте, ванночку можна прийняти? І мені б махровий рушник та дитячий шампунь. Лупа, знаєте...

— Можна. Ходімо, я покажу, — заклопоталась Мати Нареченої. — А ти, Катрусю, зготуй поки на стіл. А ти, батьку, збігай у магазин...

Лизунов пішов і заспівав:

Гей, Одарко, не сварися...

Тут Чарівник узяв у Песиміста чарівну паличку і повів нею. Стіни житла зімкнулися.

— Ти помиляєшся, Алику! — вигукнув Оптиміст і почав схвильовано ходити біля лавки. — І звідки в тебе це?! Звідки?

— Ка-ка-ка!.. — засміявся Песиміст.

Тим часом Чарівник перевів свій чарівний годинник назад на дві години й віддав гілочку Оптимістові.

— Тепер ти. Час повернувся назад на дві години — подія та сама: прийдуть сватати Наречену. Покажи, як ти це бачиш.

Оптиміст повів гілочкою й сказав:

«Не ховайтесь, відчинітьесь,
Не соромтесь, покажітьесь.

Гілочко, гілочко, покажи нам людей, але не такими, якими їх усі бачать, а такими, якими я, Едуард, бачу».

Щойно він так сказав, як стіна житла Нареченої з тріском розкололася.

Все так само, як ми вже бачили, й одначе все не так. Люди ті самі й водночас зовсім інші. І в кімнаті все наче так само, та не так...

— Ну й любите ви поїсти, папашо! — весело сказала Мати Нареченої на вухо Дідові.

— Га?

— Апетит у вас, кажу, чудовий!

— Не скаржуся, не скаржуся. Бувало, в імперіалістичну об заклад барана з'їдав. Зате й силу мав! Посаджу, бувало, трьох ворогів на багнет — і через себе.

— Ви б написали про це, дідуню, — сказала Наречена. — У вас таке багате життя.

— А я й пишу, внучко. Пишу книжку. Називатиметься: «Руки вгору, вороги!» Якщо хочеш, прочитаю після вечері.

— З задоволенням послухаю, — згодилась Наречена.

— Іжте, папашо, їжте, — пригощала його Мати Нареченої. — Потім нам усім прочитаєте. Ми всі з задоволенням послухаємо.

Вулицею, простуючи до житла, проходить родина Жениха, і з ними ще хтось — Незрозуміло хто.

— Ну, рояль, холодильник, телевізор — це все забирайте, — казав батько Жениха. — Ви молоді, вам це потрібно.

— Спасибі, батьку! — з почуттям сказав Жених. — Але я б хотів придбати все на свої зароблені гроші.

Батько Жениха всміхнувся хорошою усмішкою.

— Розумію — гордість! Ось таким я й хотів бачити свого сина.

Мати відвела сина вбік і сказала пошепки:

— Батько хоче вам стару «Победу» купити на свої заощадження.

— «Победу»?!

— Тс!.. Тільки ти ні слова про це. Він хоче піднести сюрприз.

Син наздогнав Батька,— обійняв його й поцілував у щоку.

— Це що таке? — спитав Батько з чоловічою, доброю суворістю.— За що?

— За все, тату!

Мати Жениха й Незрозуміло хто йдуть іззаду.

— Який у вас чудовий син! — сказав Незрозуміло хто.

Мати схлипнула, та одразу ж витерла слози. Усміхнулась.

Увійшли в під'їзд.

А в кімнаті Мати Нареченої розповідала:

— Сьогодні посварилася з Марією Миколаївною.

— Що таке? — запитав чоловік.— Чому?

— Вона каже, що сьогодні її черга залишатися з сусідською дівчинкою, а я кажу — моя.

— Мамо, та ви ж учора залишалися з нею,— сказала дочка.— Правда за Марією Миколаївною.

— Так, але дівчинка до мене звикла,— стала виправдуватися Мати.— Крім того, ми з дівчинкою не дочитали повість «Жилін і Костилін».

— Яка повість! — сказав Дід.— Умів закручувати граф Толстой. Га? Майстер, майстер! Біографія тільки... тее, а так — майстер.

— Майстер,— згодився Батько Нареченої.— І що дивно — все дуже ясно й лапідарно!

— В тім-то й річ. Я, наприклад, у своїй книжці «Руки ворогу, вороги!» також хочу викласти події дуже простою мовою. Але важке це діло! Ох, важке! Я розумію Толстого з його «Не можу мовчати!». Інколи так розхвилюєшся, думаєш: краще б я йому в морду дав, негативному героєві якому-небудь, хочеться, вибачте, матом крити, а доводиться писати, що називається, коректно! Тьху!.. а слово яке...

— Коли ви думаєте закінчити книжку, дідуню? — спитала Наречена.

— Думаю, через п'ять років закінчу. Це буде мій скромний подарунок прийдешнім поколінням.

У двері постукали.

— Ввійдіть! — сказав Батько Нареченої.

Ввійшла родина Жениха.

Жених: — Добрий вечір!

Батько Жениха: — Здрастуйте!

Мати Жениха: — Добрий вечір! Смачного!

Незрозуміло хто: — Здрастуйте, товариші!

Наречена: — Здрастуйте!

Батько Нареченої: — Вечір добрий!

Мати Нареченої: — Ласкаво просимо!

Дід: — До нашого куреня!

— Вибачте, що в таку пізню годину, — обізвався Батько Жениха. — Але діло не терпить, щоб відкладати.

— Будьте ласкаві! — вигукнув Батько Нареченої. — Які можуть бути розмови? Сідайте до нас.

— Спасибі за запрошення: ми щойно повечеряли — й відразу сюди.

Жених і Наречена презираються. Наречена зашарілась. Дід з такою хитрою лукавинкою стежить за молодими.

— Тож яке діло привело вас, товариші? — спитав Батько Нареченої: він справді не розуміє, в чому справа.

— Привело нас дуже, можна сказати, делікатне діло, — мовив Батько Жениха, помітно хвилюючись. — Молоді люди — ваша дочка й мій син, — виявляється, люблять одне одного.

Батько Нареченої дуже здивувався, а Мати Нареченої не здивувалась, але вона також була помітно схвильована. А Дід усміхався хорошою дідівською усмішкою — хитрою й доброю. Наречена опустила долу очі.

— Я зі свого боку серйозно й докладно розмовляв із сином, — вів далі Батько Жениха. — Думаю, до одруження він готовий.

Батько Нареченої, помітно хвилюючись, ходив по кімнаті.

— Ох, коза-дереза!.. А я, старий дурень, живу й нічого-сінько не знаю!.. А я думаю, що вона в нас усе ще дівчинка, а вона ось що!.. Чому ти не сказала мені, що в тебе є хлопець і що ви хочете побратися? Чому? Невже я консерватор якийсь?

— Папулю, мені було якось соромно про це казати. Я просто не знаю... Я знала, що ви не консерватор, і однаково... Мені й зараз страшенно соромно, товариші... Просто не знаю. — Наречена також помітно схвильована.

— Як же так, дочко? Я здивований, я тобі чесно кажу: я здивований. Не сказати батькові...

— Ну, чого ти до неї присікався, Миколо, — заступився за внучку Дід. — Молодість диктує свої закони, які нам не завжди дано зрозуміти. Ти також свого часу не сказав мені...

— Тоді був інший час, батьку.

— Я б хотіла тільки звернути увагу молодих людей на той факт, що одруження — це дуже й дуже відповідальний крок, діти мої,— сказала Мати Нареченої.— Я не проти того, щоб ви побрались. Я знала про те, що ви дружите... Мені про все розповідали сусіди й ваші вчителі. Але ви не уявляєте, діти мої, який це серйозний і відповідальний крок.— Вона схлипнула.

— Вгамуйся, мати,— сказав Батько Нареченої.— Життя є життя: молоді ростуть, старі старіють. А чи давно, здається, ми з тобою стояли на пероні вокзалу... Я їхав тоді на Крайню Північ... Ох, час, час! — Батько витер скупі сльозу.

— Так, так... І ми теж стояли колись на пероні вокзалу,— Батько Жениха також витер скупі сльозу.

Незрозуміло хто підійшов до Діда й запитав:

— Я чув, ви книжку пишете, дідуно?

— Пишу, хлопче, пишу.

— «Спогади літньої людини»?

— Га?

— Я кажу, називатиметься «Спогади літньої людини»?

— Кепсько ви про нас думаете, хлопче,— образився Дід.— Які ж ми літні?! Хіба роки можуть зістарити людину?

Незрозуміло хто знітився.

— Ні, я не в тому смислі сказав... Я розумію, що роки тут ні до чого.

— Отож-бо! Я в свої сімдесят дев'ять років молодший декого з вісімнадцятилітніх. А чому? Та тому, що не відстаю від життя. А ось дехто... Ану, молоді люди!..— (Це до батьків).— Чого рюмсаєте?! Вище голови! Вдаримо, братці, хвацьку!

Всі голосно засміялися.

Стукіт у двері.

— Ввійдіть,— сказав Батько Нареченої.

Ввійшов літній Громадянин із енциклопедією в руках.

— Добрий вечір, товариші!

Батько Нареченої:— Здорово, сусіде!

Мати Нареченої:— Здрастуйте, Семене Кузьмовичу!

Дід:— До нашого куреня, Кузьмовичу!

Наречена:— Здрастуйте, дядечку Семене.

Батько Жениха:— Здрастуйте!

Мати Жениха:— Здрастуйте!

Жених:— Здрастуйте!

Незрозуміло хто:— Здрастуйте!

— А я чую: у вас якоесь торжество, дай, думаю, зайду,— сказав Громадянин.

— А ось вони, винуватці торжества,— сказав Батько Нареченої й показав на Жениха й Наречену.— Моя дочка виходить заміж.

— Та що ви кажете! — здивувався Громадянин.— Катрусю, люба!.. Вітаю тебе, дитя моє, вітаю! — Підійшов, поцілував Наречену в лоба.— А де ж?.. Ага, ось він! — Він суворо, та водночас і ніжно подивився на Жениха.— Нічого, нічого... хороший! Га? Арсене Назаровичу?.. Як вважаєш?

— Мені — тільки б не відставав від життя,— сказав Дід.

— Ні, хороший, хороший... Вітаю, хлопче, від душі вітаю! Ви, можна сказати, знайшли скарб.

— Е-е, що — скарб, Семене Кузьмовичу,— дорікнув Громадянинові Дід.— Що в наш час скарб?

— Я просто до слова, Арсене Назаровичу. Ні, хороший... А я-бо Катрусю ось із яких літ знаю, коли вона ще під стіл пішки ходила, хе-хе-хе... Ох, де мої сімнадцять літ!

— А ось цього я не люблю, Семене Кузьмовичу,— знову осадив його Дід.— Що це за зітхання?

— Я так, Арсене Назаровичу, до слова. Ні, хороший! Так, молоді люди... одну хвилиночку.— Семен Кузьмович вийшов із таємничим виглядом.

— Невиправна людина! — усміхнувся Батько Нареченої.— Зараз принесе якийсь подарунок, я вже його знаю.

— Коли я ще була маленька,— озвалась Наречена,— дядечко Семен водив мене в планетарій, показував на Місяць і казав: «Зважте, ви там будете». І плакав.

— Він у нас, як Ціолковський,— докинув Батько Нареченої.— Теж, до речі, все креслить щось. Запитаєш: «Навіщо ти винаходиш усе?» Він махне рукою й скаже: «Так... думки розпирають».

— Але здає останнім часом, здає,— зауважив Дід.

Увійшов Семен Кузьмович із телевізором у руках.

— Прошу прийняти від мене цей скромний подарунок, молоді люди.

— Що ви, дядечку Семене? — вигукнула Наречена.

— Що ви, Семене... е-е... Семене Кузьмовичу! — також вигукнув Жених.

— Прошу, прошу... І без церемоній — я цього не люблю. Бо ображуся. Беріть, мені важко тримати.

Жених узяв телевізор.

— Спасибі.

— На здоров'я. Мені він на старості літ...

Дід пригрозив Семену Кузьмовичу пальцем:

— Кузьмо-овичу!

— Мовчу. Ох, братці, вдарим хвацьку-у!..

Дід підхопив:

— Ох, на помин її душі!

Всі голосно засміялись.

Семен Кузьмович поглянув на годинника.

— Добре з вами, дорогі мої, та діло є діло: судимо одного пройдисвіта товариським судом. Уявляєте, викинув номер: образився, що його покритикували на житлоактиві за некультурну поведінку в ліфті, прийшов додому, увімкнув скрізь світло — вдень!.. Увімкнув праску, електроплитку й сидить.

— Ганьба! — суворо сказав Дід. — Виселити в необжиті райони.

— Мало того: він почав співати! Сусіди, звісно, обурились: попросили вгамуватись. І знаєте, що він відповів? «Я,— каже,— не знав, що в будинку така звукопроникливість».

— А ось це вже нахабство,— сказав Батько Нареченої. — Він не знав, що в будинку така звукопроникливість! Наївна дитина!

— В наш час багато на наїв працює,— сказав Незрозуміло хто. — У нас в інституті один хлопець теж... «Я,— каже,— не знаю, чому Ремарк — це погано...»

— Пробрати разок гарненько — довідається,— порадив Дід.

У двері постукали.

— Ввійдіть,— сказав Батько Нареченої.

Вбігла Сусідка, подруга Нареченої.

— Боже мій!.. Катря...

— Зіна!..

Вони обнялись.

— Катрел!..

— Зіно!..

— Катько!..

— Зінко!..

Семен Кузьмович засміявся, махнув рукою й вийшов.

— Ну, тепер балачкам краю не буде,— вдавано розгнівався Дід і повернувся до Незрозуміло кого. — А ви що, теж пишете, хлопче?

— Так.

— Про що, коли не секрет?

— Річ називається «Три товариші» — на зло Ремарку. Діють троє друзів: Митько, Толик і Боб. Вони спершу по-

миляються, згодом знаходять себе. А потім я писатиму ще одну річ — на зло Хемінгуею.

— Схвалюю,— сказав Дід.— Благословляю, так би мовити. Нам треба розкладати, треба картати, треба перетрушувати!.. Я, наприклад, у своїй книзі «Руки вгору, вороги!» перетрушую все на світі. Треба, треба.

— Отже, молоді люди,— озвався Батько Нареченої,— ви житимете самостійно. Як ви собі це уявляєте? Я хочу спитати насамперед вас, хлопче.

Жених вийшов на середину кімнати й повів річ, помітно хвилюючись:

— Мені легко відповідати на це запитання, тому що я недавно відповідав на запитання анкети однієї молодіжної газети — «Ваша думка про сім'ю і шлюб». Я докладно спинився там на духовному обличчі сучасної молоді сім'ї, на її, так би мовити, ідейній заквасці. Я висловив там одну, на мій погляд, цікаву думку: сучасна молода сім'я не може існувати без взаєморозуміння і дружби.

— Так,— Батько Нареченої кивнув головою.

— Далі, я вказував, що не уявляю собі сучасної молоді сім'ї без взаємної поваги й довір'я.

— Правильно.

— Ось ці чотири компоненти, як три кити, складають, на мій погляд, основу основ сучасної молоді сім'ї.

— Так.

Жених увійшов у раж.

— Я глибоко переконаний,— казав він дзвінким голосом,— що коли навіть тільки один з цих чотирьох компонентів перестане відповідати нормам сучасного співжиття, молода сім'я розпадеться. Я також глибоко переконаний, що шлюбозрозлучний процес у нашому законодавстві дуже вже ускладнено. Я можу накликати на себе немилість ліваків, можу видатись надто тенденційним, та я казав і казатиму, що оголошувати в газетах про розірвання шлюбу — це... альковне блюзнірство!

Всі уважно слухають Жениха, що розходився.

— Ви юрист? — спитав Батько Нареченої.

— Я, так би мовити, антиюрист.— Жених усміхнувся зі свого дотепу.— Я філолог. Та діло тут, як ви самі розумієте, не в професії. Мене глибоко хвилює людський аспект цього питання. Справді, ви прийшли з роботи, скупались у ванні, повечеряли й лягаєте на диван. У вас чудовий настрій. Ви берете газету й починаєте її проглядати. Все добре. Й раптом: «Марія Іванівна Загогулькіна...»

Всі голосно засміялись.

— «...порушує справу про розірвання шлюбу з Загогулькіним».

Усі знову голосно засміялися.

— Смішно? — запитав Жених.— Ні, сумно!!! Ти лежиш, тобі тепло, в тебе чудовий настрій, а десь плаче на попіл сімейного щастя ця сама Загогулькіна Марія Іванівна...

Ніхто не сміється.

— Десь пропадає хороша людина Загогулькін. Пропадає тільки тому, що вчасно не додивились, не потурбувались! — В очах Жениха гарячі вогники справедливого гніву.— Як же ти можеш лежати на дивані, як ти можеш добре почуватися, коли десь сталася драма! Ні, встань, знайди цього самого Загогулькіна, побалакай із ним, довідайся, в чому річ, а потім уже лягай. А до цього не смій лежати!!! Я закінчив.

— Так їх, хлопче! — закричав Дід.— І не бійтесь бути надмірно тенденційним! А слово теж якесь...

— Але ти сам собі суперечиш, Андж,— зауважила Наречена.

— Як?

— Коли б не було оголошень у газеті, ти б не довідався про драму.

— Ага! Ну-ну.— Дід задоволено потер долоні.— Люблю всякі пікніки.

Жених поблажливо і з любов'ю подивився на Наречену.

— Я суперечу сам собі тільки тому, що тобі цього хочеться.

— Але якби не було оголошення в газеті, ти б не довідався про драму і мав би гарний настрій,— наполягала на своєму Наречена. В неї також спалахнув у очах вогник.

— Отже, по-твоєму, коли б не було газети, я б не знав життя? — запитав Жених.

Всі з цікавістю стежать за молодими, добре всміхаються.

— Я не стверджую, що, не читаючи газет, ти б не знав життя,— для цього існують кіно, радіо, телебачення. Я тільки хочу сказати, що ти б не довідався про конкретну драму Загогулькіна.

— Та я цього Загогулькіна за два квартали впізнаю! — вигукнув Жених.— Іде людина з сумними очима — стоп! У чому справа, товаришу? Ану викладай, не ніяковій — що там у вас сталося? І суть не в тому, чи це Загогулькін, чи хтось інший.

— Ти впізнаєш, а інший не впізнає. Не можна всіх міряти своєю міркою. Я знаю скільки завгодно молодих людей, які зі спокійною совістю пройдуть мимо Загогулькіна.

— От-от! — вигукнув Жених і показав пальцем на Наречену. — Ось ми й добалакалися!.. Ось із ким боротись треба — з байдужими! Саме про це я й хотів сказати, коли повів мову про шлюботорозлучний процес.

— Це все правильно, хлопче, — сказав Дід. — Мені подобається ваш запал, із яким обстоюєте свої переконання. На мій погляд, трохи забагато запалу, та з роками це мине. Ви станете спокійним, і ви легше знаходитимете ті єдино правильні слова, які прокладуть вам шлях до щасливого життя. Я хочу спитати про інше: як ви собі уявляєте інший бік сімейного життя — матеріальний, так би мовити?

Жених скривився:

— Яюсь не хочеться про це сьогодні...

— Ні, ви вже скажіть, — наполягав Дід. — Я розумію, мое запитання трохи коробить вас, та ми, люди літні, знаємо, що над цим питанням багато хто сушив голову.

— Ну, по-перше, ми матимемо дві кімнати, два телевізори... Крім того — я розголошую чужу таємницю... — Жених радісно засміявся й подивився на свого батька. — Та я дуже радий і тому скажу: тато купує нам стару «Победу».

В кімнаті запала зловісна тиша. Всі зневажливо й гнівно дивляться на Жениха. Він повільно, зі страхом осягає, як низько він опустився зі своєю нікчемною, дурною, недоречною радістю.

— Геть, — тихо сказав Дід.

— Так ось ви який, виявляється, — також неголосно сказав Батько нареченої. — Вас у цьому світі хвилює тільки «Побєда»? Можете вважати, що сьогодні ви не перемогли. Я приєднуюсь до вимоги мого батька — геть! І, думаю, моя дочка також до нас приєднується.

— Я приєднуюсь, тату. Я... я не знала, який він насправді... — Наречена заплакала. — Коли ми з ним розмовляли про сімейне життя, він казав тільки про чотири компоненти. Він навіть не натякав на «Побєду». Він видавався мені благородним, із чудовою закваскою, а виявляється... виявляється, він виношував думку про власну «Побєду»! Нікчема! О, як я помилилась!

— Я сам тільки сьогодні довідався, — бовкнув був Жених.

— Не смійте! — Дід гримнув костуром у підлогу. — Не

смійте нічого казати! Якщо ви радієте з приводу того, що матимете свою «Победу», то радійте ще більше, що ви в моєму домі і я не можу вас відлупцювати ось цим костюмом, тому що я бла-агородна людина! Можете йти в ресторан!

— Я приголомшений, товариші! — обізвався блідий Батько Жениха. — Мені важко зараз говорити... Я не впізнаю свого сина... Я щось прогавив у ньому свого часу — це безсумнівно. Я чогось головного не побачив у ньому. Я справді хотів купити йому «Победу». Та я ніколи не думав, що разом із «Победою» в ньому підведе голову той дрібненький власник, якого він так уміло ховав у собі. Я сам усе життя ось цими руками розливав газовану воду (показав руки), мені часом було не до сина, я передоручив його виховання бабці — і ось результат.

Мати Жениха також заплакала.

— Андрійку, синку... Скільки разів я тобі казала: не знайся з цими молодиками, це лиха компанія. Ти мені що казав? «Мамо, це славні люди, хоча вони й артисти. Але це не вина їхня, а біда». Ти казав...

Батько Жениха: — О-о!

Батько Нареченої: — Все зрозуміло.

Мати Нареченої: — Ая-яй!

Дід: — Ну, звичайно!

Наречена: — Та-ак!

Незрозуміло хто: — Та-ак...

— А я ж бо знала, — вела далі Мати Жениха, — що один з цих молодиків розлучився з жінкою, у другого — догана по громадській лінії за грубощі з начальством... І хоч би скільки він казав, що це несправедлива догана, я не вірила. Несправедливих доган не буває...

Жених стояв білий, як папір. Він подивився на Невідомо кого.

— Толику, скажи їм, що це непогані люди... Скажи хоч що-небудь!

→ Я не хочу з тобою розмовляти! — відрізав Толик. — Я більше тобі не друг. Ти щойно казав про боротьбу з байдужими — ти брехав! Ти не тільки не впізнаєш Загогулькіна, ти найдеш на нього власною «Победою». Ти роздушиш його! Подумай про те, що з тобою сталося сьогодні, зрозумій, поки не пізно, що ти стоїш над прірвою в житті. Ти казав, що не треба оголошувати розірвані шлюби в газетах, ти знову брехав: їх давно не оголошують. Ти забрехався!

— Люди пізнаються на крутих поворотах,— суворо сказав Дід.— Я не випадково повів мову про матеріальний, так би мовити, бік діла. Коли він казав про чотири компоненти, в його словах відчувалась якась невпевненість, він весь час щось замовчував. Мене не обдуриш, хлопче! Я розкушував екземпляри складніші, й мені шкода вашого батька й вашу матір: не велика радість мати такого сина.

— Я усвідомив, товариші, — жалюгідно забелькотів Жених.— Мені дуже соромно. Мені... я... Мені так важко зараз...— Він скривився, стримуючи мимовільні сльози... Махнув рукою й швидко вийшов, не попросившись.

— Нічого, в нього є ще час стати справжньою людиною, — так само суворо сказав Дід.— Допоможіть йому, не залишайте сьогодні його самого.

— Який жах! — проголосив Батько Жениха.— Який жах!.. До побачення!

— Ось до чого доводить лиха компанія,— сказала Мати Жениха.— До побачення.

— До побачення.

— До побачення.

— На все добре,— сказав Дід.— Попильнуйте сьогодні за ним. Заберіть із його кімнати всі ножі, виделки — взагалі, гострі предмети. Та особливо чорнило — не допустіть, щоб він писав занепадницькі вірші.

Мати Жениха й Батько Жениха пішли. Тут на середину кімнати вийшов Незрозуміло хто (Толик).

— Миколо Арсеновичу, й ви, Анно Іванівно, й ви, Арсене Назаровичу...— Голос Толика ледь тремтів.— Одне слово, я прошу руки вашої дочки і внучки. Вибачте за зухвальство.

Мати Нареченої:— Як?

Батько Нареченої:— Як?

Дід:— Як?

— Я давно люблю Катрю. Та я знав, що вона дружить із цим... Я не хотів завадити їхньому щастю.

— Це бла-агородно, хлопче!

— Я на останньому курсі філологічного факультету — вивчаю мову древніх арабів. Захищаю диплом і їду на Крайню Північ. Багатьом це може здатися дивним — еге ж, навіщо? Я не впевнений, що моє знання давньоарабської мови знадобиться в суворій тундрі.

— Нічого в цьому дивного нема! — вигукнув Дід.— Це бла-агородно.

— А поки я живу в гуртожитку, голий, як колоно, за душею — ні копійки. Все — в майбутньому. Якщо вас це непокоїть, скажіть відразу — я напишу на вас фейлетон.

— Що ви! — скрикнув Батько Нареченої. — Кого це може непокоїти?

— Але зважте, діти мої, сімейне життя, та ще в умовах тундри... — Мати Нареченої знову схлипнула.

— Браво, хлопче! — знову вигукнув Дід. — Я колись теж так починав.

— Толику!.. Толику!.. — Наречена кинулась до Толика. — Я завжди за тебе голосувала!..

Чарівник узяв гілочку в Оптиміста, повів нею — стіна житла зімкнулась.

— Я вагаюсь, молоді люди, — сказав він. — Ось що: у мене є заступник із оргпитань, я попрошу його побесідувати з вами, він дока в цих ділах. Потім вирішимо. — І Чарівник шез.

А Песиміст і Оптиміст знову засперечались.

— Ти кретин, — сказав Песиміст.

— Ні, це ти кретин, — відповів Оптиміст.

— Ти — екзальтована коняка!

— Покидьок!

— Зараз я тебе битиму!

Тут вони стали битися. Прибігли люди, розборонили їх. Пришов міліціонер:

— У чому справа, громадяни?

Оптиміст показав на Песиміста:

— Ось цей тип спотворив картину життя!

— Ні, це ти спотворив!

— Ні, ти!

— Ні, ти!

Міліціонер бачить, що вони так і не дійдуть спільної згоди, хотів узяти їх із собою, але тут підскочив Хтось, кривий та меткий, і сказав, що він усе з'ясує.

Прийшли в якесь приміщення.

Песиміст злякався, Оптиміст — також: їм не сподобалось приміщення.

— Посидьте поки що тут, нікуди не йдіть, — сказав Хтось, а сам пішов.

— Давай укладемо поки що мир, — запропонував Песиміст.

— Давай, — згодився Оптиміст.

— Що робити?

— Не знаю.

— Ех, ту б чарівну гілочку сюди! — зітхнув Песиміст.

— У мене є один листочок від неї, — сказав Оптиміст. — Коли старий дав мені гілочку, я непомітно зірвав один.

— Давай його сюди! — ревнув Песиміст.

— Ти бач який!

— Давай так: кого першим викличуть, той візьме з собою листок, — запропонував Песиміст. — Треба, щоб там нас зрозуміли. Без листочка не зрозуміють. Давай?

— Давай, — згодився Оптиміст. Він був великодушний хлопчина.

Першим викликали Песиміста. Оптиміст непомітно сунув йому листок із чарівної гілки.

Тільки-но Песиміст ступив на поріг кабінету, як у кабінеті все насупилось, і Хтось в одну мить з доброго, моторного обернувся на якогось лютого Малюту Скуратова, нервового й пильного.

— Кажі, покидьку, що сталось?! — гаркнув він. — Тільки не крути тут.

— Я висловлював свої погляди на життя. Я впевнений... Я стверджував...

— Коротше!

— Я висловлював погляди... Я стверджував...

— Коротше!

— Я висловлював погляди...

— Коротше! Крадеш?

— Я б попросив...

— Я тебе зараз попрошу! — Хтось підвівся, наблизився до Песиміста і заходився його обшукувати: — Де ніж?

— Нема.

— Де ніж, я тебе питаю?!

— Нема.

Хтось ударив Песиміста в щелепу.

— Де ніж?

Песиміст заплакав:

— Я не краду, я належу до філософської групи.

Хтось пильно подивився на Песиміста, сів, приготувався писати.

— Чим займається група? В якому районі орудує? Хто ватажок? Відповідати швидко й точно.

— Я — мислитель.

— В чому полягають твої обов'язки?

— Я думаю. Я наче розтинаю дійсність і відкриваю...

— Де ніж?

— Я в думках розтинаю!

Хтось тицьнув Песиміста в живіт:

— Де ніж?

Песиміст знову заплакав:

— У мене нема ножа. Я головою розтинаю...

Хтось стояв у здивуванні:

— Ти не темни тут! Ти мене збиваєш!

— Слово честі! Я головою розтинаю, звивинами...

Хтось сів, заходився писати:

— Кажі далі. Все кажі.

— Я вважаю, що найправильніший і найшвидший спосіб пізнання життя — це заскакувати його зненацька, несподівано... Це мій метод. Я кидаюсь на нього стрибками і зриваю всякі запинала...

Хтось дістав із шухляди стола наган, поклав поряд із собою:

— Далі.

— Мене вже нічим не здивуєш. У житті правлять самі негідники й пройдисвіти. Хороших людей нема. Їх вигадують письменники, щоб заробити грубі гроші. Чесних людей теж нема. Всі крадуть, брешуть і ображають одне одного...

Хтось підвівся, наблизився до Песиміста і... потиснув йому руку.

— Дякую. Нарешті я зустрів справжню людину. Вибач, ти видався мені злодієм. Кажі далі, я записуватиму кожне твоє слово і вечорами читатиму.

— Найулюбленіше моє заняття — дивитись у чужі вікна. І що ж я там бачу?! Я бачу там саму свинцеву мерзоту.

— Свинцевої мерзоти не буває, — виправив Хтось. — Бувають — п'яні. В нашому чарівному світі, наприклад, багато п'ють.

— До речі, що це за чарівний світ? Що ви там робите? — поцікавився Песиміст.

— Ми хочемо життя перетворити на казку!

— Так?

— Так!

— Хотів би я знати, як ви це багно перетворите на казку. Бульдозерами, чи що? Засиплете?

— Це не ваше собаче діло! — чомусь раптом розгнівався Хтось. — Ваше діло...

Та тут Песиміст показав чарівний листок.

— Ви забуваєтесь...

— Так, так... Даруйте, захопився. Отож на чому ми зупинились?

— Що життя — bagno.

— Bagno. До речі, ви не хотіли б піти повчитися на чарівника?

— Навіщо?— здивувався Песиміст.

— Бачте, в цій казці, яку ми хочемо створити, передбачаються... як би це висловитись... представники темної сили, чи що.

— Баба Яга, Змій Горинич...

— Начебто й так, тільки без тієї брідкої суті, яку звикли нести ці тварюки. Так ось, для підготовки цих персонажів...

— Ні,— твердо сказав Песиміст.— Я й далі порпатимусь у бруді, я вигадуватиму нові й нові комбінації відчаю й смутку. Я ніколи не повірю ні в яке світле майбутнє...

Хтось перестав записувати.

— Я це не пишу. Далі.

— Добре. Та я сміятимусь з тих, хто повірить у світле майбутнє. Ось так: «Ка-ка-ка!»

— Чудо! Розумака! Оскар!

— Який Оскар?

— Ну, той... у тюрмі, в Редінгській, забув прізвище...

— Ви облиште, чуєте! — прикрикнув знову Песиміст.

— Мені вже заціпило.

— Нам і так не солодко, а ви ще з натяками тут...

— Які натяки? Облиште ви теж...

— Не треба. Не треба! Не треба! Бо я дам у лоб мармуровою попільницею...

— Годі,— сказав Хтось.— Дякую. Я слухав ваші слова, як музику. Це щось неймовірне!.. Пишіть книжку, юначе, пишіть вірші, робіть що-небудь, чорт вас забирай, але не закупуйте ваш талант. Зачекайте в коридорі, ми потім іще побалакаємо.

Песиміст вийшов з кабінету.

— Ну що? — спитав його Оптиміст.

— Ажур. Ми зрозуміли одне одного: я йому набалакав...

— Давай листок.

— На. Тільки не загуби його. Сміливо гни свою лінію, листок працює.

У кабінет викликали Оптиміста. І тільки-но він увійшов туди, як усе довкола посвітлішало. Хтось перевтілювався. Це вже не Малюта Скуратов, і це не меткий, нервовий зам — це спокійний, проникливий добряк, веселий і життєрадісний.

— Сідайте, хлопче,— чемно запропонував він.— Паліть.

— Дякую.

— Так що там у вас трапилось?

— Я хвилююсь і не вмю говорити, але скажу. Я все скажу! — розпалювався Оптиміст.

— Скажіть, скажіть, — Хтось доброзичливо всміхався.

— Я не тільки скажу, я просто не дозволю, щоб усякі скиглії глумилися з життя. Бо життя — це... це наче стометрівка!

— А чому стометрівка? — заперечив Хтось. — Я б сказав: життя — це випроби на рисях. Або краще: біг з перешкодами. Перешкоди, в розумінні — труднощі, ще є, хлопче. Незначні, звичайно, дріб'язкові, та є. Отже?..

— А мене особисто життя кличе, і я лечу. І особисто я не розумію, про які труднощі ви кажете!..

— Ну, ну... я просто пожартував. Який запальний хлопець! Уже й пожартувати не можна!

— Не можна! Не можна так жартувати, ви розумієте?!

— Ну, а якщо, скажімо, юнак або дівчина їдуть у необжиті райони, в Сибір, повинні ж їм сказати, що їх там, окрім усього іншого, чекають і труднощі?

— Ні в якому разі! — вигукнув Оптиміст. — Ми припускаємось великої дурниці, коли попереджаємо про це. Ось тому ти й бачиш подеколи: людина їде в необжитий район, а замислена. Чому, питаєте? Про що замислилась? Чи ти залишив тут щось, що дає тобі підстави задумуватись? Квартиру з вигодами? Рідних і друзів?.. А там тебе чекає намет! Там тебе чекають бурани, ведмеді, вовки!.. Постає питання: а що краще? Що краще: зручна квартира чи намет із ведмедем?

— Я розумію, що ви хочете сказати. Звичайно, намет із ведмедем краще. Але їдуть-бо вони зводити будинки із зручними квартирами. Цього теж не можна забувати. Значить, ведмідь не вічний?

Хтось підніс догори палець, хитро примружився.

— Ведмідь, на жаль, не вічний, — згодився Оптиміст. — Та це не повинно нас стримувати: закінчатся труднощі — ми їх вигидаємо!

— Це ви точно сказали. Це як в око вліпили.

— Я завжди кажу в самісіньке око, хоча й не вмю говорити і завжди хвилююсь. Еге ж, так про що ми? Ага, про юнака, який їде в необжитий район і сидить там у вагоні задуманий.

— Ні, ми повели мову про ведмедів. І я хотів запитати вас у зв'язку з цим: ось, скажімо, вийшли ви ранком з намету, а за десять кроків стоїть ведмідь. Звичайний бурий ведмідь середнього розміру. Ваші дії?

Оптиміст трохи подумав.

— Пісня! — вигукнув він.— Я заспіваю бадьору пісню і йду від намету. Ведмідь слухає і йде за мною. Таким чином я відводжу його від намету, в якому сплять мої товариші, і вони ніколи не довідаються, яка небезпека чигала на них того ранку. Я йду тайгою і співаю. Ведмідь іде за мною. Я стомлююсь іти, стомлююся співати, та я йду й співаю. Потім я повзу й співаю. Потім я перестав повзти й співати. Ведмідь підходить до мене, і я бачу в його звіриних очах захоплення й подив...

— Так, правильно. Ще одне запитання: ви йдете з товаришем тайгою. Ви заблукали. У вас обмаль продуктів. Ви все ділите навпіл і йдете далі...

— Стоп! — вигукнув Оптиміст.— По-перше, я не стану ділити продукти навпіл — я віддам товаришеві все.

— Я знав, що ви так скажете. Тому ще одне запитання: а якщо ваш товариш вчинить так само?

— Тоді ми викидаємо харчі і йдемо далі.

— Правильно. Вас не зловиш.

— Та вже якось там.

— Останнє запитання: ви виходите з тайги?

— Безперечно!

— Ви готові до труднощів, хлопче!

— Помацайте! — Оптиміст дав помацати свої біцепси. Хтось помацав.

— Так, ви готові до труднощів. У цьому я ще й ще раз переконуюсь.

— Я готовий до всяких труднощів.

— Отже, ви їдете в Сибір?

— Я повторюю: я готовий до всяких труднощів і злигоднів, та їх у нас нема. Навет із ведмедем — це, самі розумієте, не труднощі. Значить?..

Хтось не здогадується, що — «значить».

Оптиміст усміхається:

— Ну?.. Я готовий до труднощів, та їх нема,— значить?..

Логіка, логіка!

— Не можу здогадатись.— Хтось ізніжковів.

Оптиміст терпляче пояснює:

— До труднощів я готовий. Так? Але труднощів нема. Навет, бурани і ведмеді не труднощі. Значить?..

— Слово честі, не можу...

— Значить, я не їду в Сибір! — голосно й весело сказав Оптиміст.

Обидва щиро сміються.

— Браво, хлопче! Двадцять копійок з мене. А в чарівники до нас не хочете піти працювати? У нас є деякі труднощі.

— Ваші труднощі — це теж не труднощі,— сказав Оптиміст.— Я їх, до речі, не знаю й не хочу знати. Життя йде вперед. І як поїзд проминає невеличкий полустанок, не зупиняючись на ньому, так і життя гримить мимо ваших, наприклад, труднощів, не звертаючи на них уваги. Значить?...

Хтось знову вагається.

Оптиміст вирішив пояснити предметно.

— Ось полустанок — тобто ваші труднощі.— Поклав на стіл коробку сірників.— Так? Ось — життя...— Хотів узяти наган, та Хтось ніяково сховав його. Оптиміст узяв протокол, згорнув дудкою.— Ось — життя, яке стрімко пролітає мимо.— Показав.— Тепер: я займаюся вашими труднощами...— Тицьнув у коробку пальцем.— А життя — дивіться!— гримить мимо. Значить? Логіка?..

— Не розумію.— Хтось знову вагається.

— Значить, я не йду до вас працювати!

Знову весело засміялись.

— Ловко ви мене,— сказав Хтось.

— Якщо я піду до вас працювати, значить, я зостанусь на полустанку, і життя гримітиме повз мене. А я хочу весь час линути вперед. І я лину.

— Стоп! Зараз я вгадаю вашу професію,— сказав Хтось.

— Не вгадати.

— Вгадаю!

— Нізащо!

Хтось пильно подивився на Оптиміста:

— Пілот.

Оптиміст заперечливо похитав головою.

— Ви занадто буквально зрозуміли порівняння вперед. Пілот — це механічне порівняння.

— Геолог!

— Геолог — це порівняння в глибину, а не вперед.

— Викладач історії!

— Ну, це зовсім не те. Історія — це...

— Ні, ні, це справді не те. Зараз, зараз...

Оптиміст усміхається, чекає:

— Ну?..

— Зараз, зараз... Поет?

— Близько, та не те.

— Чорт забери! Зараз, зараз... Сутенер! Тобто... Тьху, чорт... не те хотів сказати, вибачте, будь ласка.— Хтось по червонів.

— Нічого, — великодушно сказав Оптиміст.

— Я хотів сказати — зв'язківце!

— Не те.

— Тоді не знаю. Пас.

— Ви взялися за непосильне завдання. Мою професію визначити неможливо.

— Чому?

— Тому що в мене нема ніякої професії.

Хтось — наче покотом його покотило:

— Ну, ловко ж ви мене!.. Ха-ха-ха!.. А що ви робите?

— Нічого, в тім-то й річ.

— Як?

— Так. Як правило, лежу на дивані чи прогулююсь вулицею.

— Та ви ж бо сказали, що ви весь час пориваєтесь вперед!

— Так, я лежу й пориваюсь. Розумієте?

— ???

— Ну, я лежу і водночас лечу вперед! Невже ви собі не можете уявити цього? І це після ейнштейнівської теорії?

— Яюсь важко, знаєте... Не можу, знаєте, відчутти цього явища.

— Душею! Серцем! Помислами пориваюсь!

— А-а, ось тепер зрозумів...

У цю мить вікна кабінету самі відчинились, з вулиці увірвався вихор, вихопив з рук Оптиміста чарівний листок і виніс у вікно.

— Так ви, значить, ніде не працюєте? — суворо запитав Хтось. Він обернувся на стомленого, в літах.

— Ні.

— І не бажаєте працювати?

— Працювати — значить не пориватися вперед. Правильно? Значить?..

— Попросіть другого сюди, — наказав Хтось.

Та двері самі відчинились, увійшли Чарівник і Песиміст. Песиміст одразу гаркнув на Оптиміста:

— Стоного!.. Де чарівний листок?! Зараз я битиму тебе...

Чарівник зупинив його твердою рукою:

— Спокійно.

— Ви бачили покидьків, які нікуди не пориваються?! — закричав Оптиміст. — Ось один з них. Дозвольте ваш наган, на хвилинку: я його цокну.

— Спокійно! — знову сказав Чарівник.— Сядьте. Листок у мене, ви його не одержите.

— Але ж він спотворив картину життя!

— Ні, це ти її спотворив!

— Спокійно! — ще раз сказав Чарівник.— Бо інакше я оберну вас на баранів, і ми з замом зготуємо з вас шашлики.— Чарівнику самому сподобався цей жарт, і він засміявся: — Ги-ги-ги...

Песиміст і Оптиміст не засміялись.

Чарівник схрестив руки й довго ходив по кабінету. Він думав.

— Ви обоє спотворили картину життя,— сказав він.— Ви обоє перейшли межу. А смисл у тому, щоб...— Він знову заглибився в свої думи.

— В чому смисл? — запитав Оптиміст.— Бо я хвилююсь.

— Смисл у тому, щоб... Заманлива ідея, чорт забори! —

Чарівник знову заглибився в думи.

— Де у вас туалет? — тихо спитав його Оптиміст.

— У коридор і ліворуч. Швидше там, я зараз виголошуватиму смисл — щось нове.

— Побоюєтесь, що втечу? Принципово не піду. Я краще тут...

— У чому смисл? — нетерпляче запитав Песиміст.

— Смисл у тому,— урочисто мовив Чарівник,— щоб об'єднати обидві ці точки зору і в результаті напруженого філософського акту народити — третю! Га? Спробуємо?

— Як? — здивувалися всі.

— Так. Я переводжу свій чарівний годинник... Є. Відбувається сватання. Родина Нареченої така, якою її бачить наш Оптиміст. Родина Жениха така — як бачить Песиміст.

— Ура! — закричали Песиміст і Оптиміст. Узялися за руки й стали танцювати:

В цьому світі — тру-ля-ля!
тру-ля-ля!
тру-ля-ля!
Життя не варте ні гроша!
ні гроша!
ні гроша!

— Вперед, шибеники! — скомандував Чарівник.— Усі ходітьте. Ми побачимо зараз щось нове.

А в цей час у будинку Нареченої коїлося щось неймовірне.

Дід читав Незрозуміло кому свою книжку: .

— ...Тут я взяв гвинтівку й тарахнув його. Голубі мізки свиснули на парапет і драглями довго здригались. У цю мить вона вийшла з кімнати і підвела свою гадючу голівку, намагаючись справити зворотне враження. Я почав клацати затвором, відчуваючи, що мене всього обволікує. «Одержуй!» — сказав я і її теж тарахнув. «Гук! Гук! Гук!» — розляглося по всіх кімнатах.

— Скільки метрів? — спитав Незрозуміло хто.

— Де?

— Квартира?

— Не знаю.

— А навіщо пишеш? Тумбочки краще майструй.

В іншому кутку Жених навчав Батька Нареченої боксу. Обмотав кулак рушником і показував прийоми.

— Крюк! — кричав розпашілий Жених. — Оп!

Батько Нареченої відлетів до стіни.

Батько Жениха повів його знову до вікна.

— Удар, га?..

— Прекрасний удар! Ось я пам'ятаю, коли їхав на Крайню Північ...

— Постривай ти зі своєю Північчю! Ставай.

— Ви легше його, — сказала Мати Нареченої. — Бо струс буде.

— Який струс! — вигукнув Батько Нареченої. — Треба — значить, треба!

— Він мені одного разу як засвітив, — згадав Батько Жениха, — я тиждень на кварц ходив. Ану, синку, як ти мене тоді?.. Ану, йому теж так!

— Прямою правою? — запитав поважний Жених.

— Я не бачив. У мене тоді іскри з очей посипались.

Усі засміялись.

— Як образно! — сказала Наречена. — «Іскри посипались...» Яка все-таки російська мова!..

— Це — правою в лоб, знизу, — згадав Жених. — Це робиться так... Нагни голову!

Батько Нареченої слухняно нагнув голову:

— Есть.

— Нижче.

— Есть.

— Стежте за моею правою ногою... Ось що вона робить... Удар піде звідти.

Всі завмерли і стежили за правою ногою Жениха. Він стрибав.

— Оп! — сказав Жених, і Батько Нареченої полетів у куток.

— Усе, нокаут,— сказав Жених.

Справді, Батько Нареченої не зводився. Його стали приводити до тями.

— Ти захопився, Андж,— сказала Наречена.

— Якби я захопився, тут би давно вже нікого не було. Ми якось із дружком пішли до одних знайомих. А дружок із жінкою був. А там один фраер був. Ну, ми їх заскочили в туалеті. Ось там я захопився! Стали фраера в унітаз пхати, він не лізе...

— Принципово не лізе чи просто не може? — спитала Мати Нареченої.

— Не хоче!

— А ви?

— Ми зняли з нього костюм і пустили в самій шляпі. Він о другій годині ночі голий кігті рвав.

— Це ж неетично, Андж.

— Га? — запитав Жених.

— Неетично.

— Зате — голий! І швидкість пристойна.

— Я розумію твоє захоплення швидкістю, Андж, та згодься: гола людина о другій годині ночі... Ти можеш заперечити: а як же Високе Відродження?..

— Вони не встигли,— сказав Жених.

— Тобто?

— Ми прийшли раніше.

— Я кажу про Відродження...

— Я теж. Вони не встигли. Ми прийшли раніше.

— При чім тут ви?

Жених подивився на Наречену як на дурепу. Показав пальцем на лоб:

— У тебе що, замкнуло?

— Андж!!!

У цей час до кімнати ввійшли Чарівник, Оптиміст, Песиміст і Хтось. На них ніхто не звернув уваги.

Дід і Незрозуміло хто сперечалися про щось у своєму кутку. Наречена також щось палко доводила. Жених заперечував. Мати Жениха й Батько Жениха також засперечалися з Матір'ю Нареченої і Батьком Нареченої.

— Він мене хотів скалічити! — кричав Батько Нареченої.— Це членокалічення!

— Членокалічення буває не таке! — заперечував Батько Жениха.— Він куди тебе тарахнув? По довбешці?..

— Я б попросила!..— також палко мовила Мати Нареченої.— Я б попросила вибирати вирази!

— Так?!— запитала Мати Жениха.— А мені здається, що тут декому треба затулити піддувало! Бо — протяг!

Батько Жениха взяв Батька Нареченої за барки.

— А я тобі кажу: голова — це що?

— А що ж це таке, по-вашому?

— Голова, еге?

— Ну

— Голова — це орган. А членокалічення — це... Ходімо до дверей, я тобі покажу членокалічення!

— Не підуй!

— Підеш!..

Пристрасті розпалювалися.

Всі говорили разом, нічогісінько не добереш.

І в цю мить пролунав голосний протяглий крик:

— Полундра!..— Це Дід скочив із місця й заметушився по кімнаті.— Де моя шабля?! Я його зараз розпанахаю на дві половинки! У мене ще повно пороху в порохівницях!..

Незрозуміло хто бігав за Дідом і повторював:

— Сундук! Сундук!

— Атає! — вигукнув Жених і заходився знімати піджак. Батько Жениха тягнув Батька Нареченої до дверей.

— Ході-імо! Зараз довідаєшся, що таке членокалічення! Зараз я тобі поясню...

— Полундра-а! — кричав Дід.

Тут не витримав Чарівник і надумав утритись:

— В чому справа, дідуню? Чому ви так розджохкались?

— Він на мене каже: «Сундук»!

— Слухай,— звернувся Чарівник до Незрозуміло кого.— Чому ти на нього кажеш «Сундук»?

— Тому що він не хоче майструвати тумбочки,— суворо сказав Незрозуміло хто.

— Я пишу книжку!

— Він пише книжку...

Тут підійшов Песиміст і засміявся «під Мефістофеля»:

— Ка-ка-ка!

— Що, що тут смішного? — втрутився Оптиміст.— Дідуню, пишть і далі, не слухайте всяких хлюпиків.

— У тім-то й річ! Тому-то я й хочу розпанахати його на дві половинки!

Тут до них підійшли Батько Жениха й Батько Нареченої.

— У нас суперечка,— сказав Батько Нареченої.— Що таке голова?

— Голова? — здивувався Чарівник.— Голова — це...— він подумав,— це горище. Я висловлююсь образно. Ось дідусь мене зрозуміє.

— Я в своїй книжці «Руки вгору, вороги!» називаю голову — кумпол.

— А ось у нас теж був випадок,— підійшов Жених.— Ідемо ми якось із другом до нашої спільної знайомої, до нас підступає двоє. Я як дав одному...

— В якому районі? — запитав його Хтось.

— Заплутати хочеш, так?— насторожився Жених.— Не на того наскочив.

— При чім тут зразу — «заплутати»? — втрутився Чарівник.— Він просто поцікавився...

— А ти зачини піддувало й не варнякай. Я не з тобою розмовляю.

— Синку, дай їм усім знизу вгору під сорок п'ять градусів, — порадив Батько Жениху.

— Щось я не бачу тут нічого нового, — сказав Песиміст. Чарівник насупився.

— Хлопче, хіба можна так висловлюватися?

— Вони взагалі тут похаміли, — мовив Батько Нареченої.— Дочко, дай рушницю.

— Руки! — закричав Дід.

— Хто сказав — «руки»? — оскаженив Жених.— Хто? Оцей нафталін? Увага, зараз буде — правою знизу в щелепу! Стежте за ногами.— І він уже стрибав перед Дідом.

— Зараз він його скалічить, — радісно сказав Батько Жениха.

Всі зупинились біля Жениха й Діда і вичікували.

— Стежте за ногами, — попередив Жених, — удар почнеться звідти.

Дід розгублено чекає.

— Та він уб'є його! — сказала Мати Нареченої.

— Не вб'є, у нас бокс любительський, — зауважив Оптиміст.— Але щелепа може вилетіти.

— Синку, — озвалась Мати Жениха, — краще лівою в печінку, щоб він зразу загнувся.

— Правильно, — згодився Невідомо хто, — метраж стане вільніший. Однаково не хоче тумбочки майструвати.

— Ні, краще по голові...

— По голові не треба, — попередив Дід.— Я не допишу книжку.

— Стежте за ногами! — знову крикнув Жених.

— Зараз він його...

— Дідусю, скільки вам було років? — спитав Оптиміст.—
Я завтра статтю про вас писатиму.

— Сімдесят вісім.

— Жах! Давно слід було...

— Що давно?

— Давно слід повне зібрання написати. На чому ви спинились у вашій книзі?

— Як я потрапив у полон і замордував ворожого генерала.

Жених перестав стрибати.

Всі також здивувались.

— У полоні?

— Звичайно. Він у мене дві доби п'ятий куток шукав. І що найдивніше: він мені намалював карту земної кулі й каже: «Все, я більше нічого не знаю». Але цей номер йому не пройшов...

— Стежте за моїми ногами! — знову вигукнув Жених.

— У печінку, сину! В печінку!

— Дочко, дай рушницю!

— Тримайся, дідусю!

Всі галасують, нічого не добереш.

Дід голосно заспівав:

А я їду, а я їду за туманами,
За туманом і за запахом тайги!

— Слухайте, припиніть це! — наказав Хтось Чарівникові.— Тут нічого небаченого нема.

Чарівник глянув на руку...— годинника нема.

— Хто спер мій чарівний годинник?!

— Стежте за ногами!..— репетував Жених.

— У печінку, синку! В печінку!

— Знизу вгору під сорок п'ять! Знизу вгору під сорок п'ять!

— Гоп зі смиком — це ж бо буду я! Ха-ха...

— Папашо, стріляй! Вогонь, папашо!

— Хто спер годинник?!

А я їду, а я їду за туманами,
За туманом і за запахом тайги!

— Хто взяв годинник? Яка наволоч?

В цьому світі — тру-ля-ля!
Тру-ля-ля!
Тру-ля-ля!

Життя не варте ні гроша!
Ні гроша!
Ні гроша! —

співали Оптиміст і Песиміст.

— Вогонь, папашо!

Хтось і Чарівник силкуються навести лад, але не можуть. Пішли в хід подушки, стільці.

— Знизу вгору під сорок п'ять!

В цей час увійшов Сусід.

Узяв за комір Чарівника, підвів до дверей і дав йому носом у задницю.

Потім узяв Песиміста й випроводив його таким самим чином. І Оптиміста також. І Хтось подався слідом.

Усі вмовкли. І дивляться одне на одного непорозуміло.

— Тепер давайте так, як це буває насправді — з точки зору нормальних людей.

* * *

— Проходьте, товариші,— сказав Батько Нареченої,— сідайте, будь ласка. За віщо честь така?

Гості (родина Жениха) повсідалися, де кому зручно.

— Діло таке,— озвався Батько Жениха,— прийшли ми, як то кажуть, з дуже делікатним ділом: сватати вашу дочку. І надумали зразу цілою родиною: заразом і познайомимось. Не заперечуєте?

— Але ж тут... як тут заперечиш? — Батько Нареченої засміявся (нормально).— Тут дехто, слід сподіватися, раніше знайомий. Що ж... просимо до столу. Ми, щоправда, не готувались, та якимось викрутимось.

— Прошу, дорогі гості, прошу,— сказала Мати Нареченої.

— Е-е!— вигукнув Дід.— Так я ще й на весіллі погуляю! Всі засміялись і стали сідати до столу.

Кінець